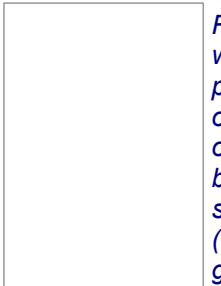

De conferentie Mens en Muziek staat voor de deur: van 28 t/m 30 oktober op Scorlewald te Schoor! Buiten een aantal reeds bekende inspirerende mensen zijn een aantal nieuwe gezichten bij de workshopleiders zoals Rob van Asch, Reinhild Brass en Martin Tobiassen. Ook zij hebben hun sporen reeds verdiend in de vele workshops die zij over de hele wereld hebben gegeven. Op de website www.mensenmuziek kun je de conferentiefolder en aanmeldingsformulieren vinden. Aanmelden liefst voor 1 oktober.

Wat meer achtergrond over de werkgroepleiders:

Pär Ahlbom (1932) zal in zijn werkgroep 'Spielen mit Leib und Stimme' zijn brede muzikale talent inzetten en de groep laten ervaren hoe je richting kunt geven aan een improvisatie. Hij heeft als subtitel gekozen: coördinatie met jezelf en met de ander', hoe orde en chaos eigenlijk hetzelfde is. Pär Ahlbom is zanger, componist en pedagoog. Hij was bij de ontwikkeling van het Choroï-instrumentarium betrokken, ontwierp het logo en deelde zijn ideeën voor een vrijer musiceren. Ook is hij grondlegger van een heel bijzondere school: Solvik in Järna, Zweden. Hier kunnen kinderen spelend leren: Autonomie in plaats van aanpassing is hier het motto. Enkele jaren geleden nam Pär het initiatief tot de oprichting de opleiding 'intuïtieve pedagogie'. In het conferentiethema Chaos-Vorm-Vrijheid lijkt het levensthema van deze meester in de improvisatie besloten, dus dat belooft een inspirerende werkgroep te worden.

Rob van Asch (1946) werkgroep 'Klinkend hout...'. In de groep onderzoeken we samen muzikale wegen vanuit het klinkend hout. Het hout wil graag met ons zingen en al snijdend zullen we een paar houtsoorten naar hun specifieke kleur, hun zangstem vragen. Eenvoudige instrumenten zullen ontstaan zoals claves, kniehout of klokken. Als de vonk in deze paar uurtjes overslaat kunt u thuis, of waar ook, verder snijden. De vonk ontstaat bij het stellen van de vraag: Hoe kun je vanuit de beweging de klank in het hout vrij maken, zodat het hout kan zingen in de ruimte. We zullen dus ook spelen, zingen, dansen, en improviseren, zodat de gesneden instrumenten thuis, of in de (heil-)pedagogie of therapie meteen een plaats kunnen krijgen. Rob van Asch heeft in deze gebieden veel ervaring opgedaan; de laatste jaren vooral in Oekraïne en Rusland.

Christiaan Boele (1956) bezocht de Vrije School in Den Haag. Hij studeerde trompet aan het conservatorium in Den Haag. Vervolgens ging Christiaan naar de Alanus-Hochschule in Bonn, daar studeerde hij eerst trompet en door een ontmoeting met J. Schriefer ging hij daarna zang studeren. Na twee jaar zang en eurythmie volgde hij privé studie bij J. Schriefer. Zijn zangstudie heeft Christiaan afgerond aan de Folkwang-Hochschule in Essen. Hij werd actief als zanger en zangpedagoog in verschillende landen in Europa en VS. Zijn werk is geïnspireerd door het werk van de Zweedse zangeres mevrouw Valborg Werbeck-Svärdström. Zij ging er, met haar 'Schule der Stimmenthü Ilung' vanuit dat ieder mens zijn eigen stem kan ontdekken en onthullen. Sinds 1990 heeft Christiaan een eigen school in Finland.

Reinhild Brass (1950) studeerde 'Sonderschulpädagogik', daarna 'Wanderstudium' in de Freien Musik Schule. Hier werd de kiem gelegd om antroposofie en muziek met elkaar te verbinden. Zwaartepunten in haar werk werden 'Stimmenthü Ilung' (de Werbeck-zangmethode), improvisatie met klassieke en nieuw ontwikkelde instrumenten en Rudolf Steiner's menskunde. In 1977 was Reinhild medegrondlegger van een Waldorfschool die vanaf het begin een bijzonder zwaartepunt op het muzikale vlak kreeg. De nieuwe instrumenten van Manfred Bleffert en de improvisatieimpuls door Pär Ahlbom beïnvloedden in sterke mate het leven op deze school. Ook de impuls van Julius Knierim, in het bijzonder zijn werk aan de lier-impuls alsmede het hele bereik van de kwintensstemming werden hier verder ontwikkeld en uitgewerkt. Reinhild volgde van 2008-2010 de opleiding in 'natural voice' bij Renate Schulze-Schindler in Berlijn. Sinds 2000 is zij als docent werkzaam aan het 'Institut für Waldorfpädagogik'. Vanaf 1998 geeft zij regelmatig workshops in Japan, en is sinds 2001 mede initiatiefnemer voor een opleiding Audiopedie in Yokohama. In 2005

vindt de oprichting van het 'Institutes für Audiopädie' plaats in Duitsland en in 2010 verscheen haar boek: 'Hörwege entdecken - Musikerunterricht als Audiopädie'.

Michael Deason Barrow (1953) is zanger, componist en leraar, hij heeft les gegeven op alle niveaus; Universitair, Conservatorium, aan leerkrachten muziek in zowel het uitgebreid onderwijs als ook het speciaal onderwijs en op de Vrijescholen. Tevens was hij muziektherapeut in het speciaal onderwijs. Tegenwoordig geeft hij workshops en cursussen over de hele wereld in muzikeducatie en zang, ook leidt hij grondleggende trainingen in deze gebieden. In toenemende mate wordt Micheal gezien als een zeldzame vertolker van muziek, een expert met een verhouding tot het universele, een specialist die zich net zo thuis voelt tussen professionele als niet gespecialiseerde musici.

Fenneken Francken volgde internationale muziekstudies en werkt als violist veelzijdig. Vragen over mens, kind, muziek en samenleving staan voor haar centraal. Nu is zij docent muziekfenomenen, improvisatie en nieuwe instrumenten met als hoofdvak viool aan de muziekopleiding van Hogeschool Helicon te Zeist. Verder is zij gastdocent aan de opleiding Dans/Euritmie, en docent aan de Akademie voor Sociale kunst en de Zonneboom te Leiden. Fenneken gaf twaalf jaar les aan de muziektherapieopleiding 'De Wervel' en was muzieklerares aan de Vrijeschool te Hillegom. Fenneken is medeoprichter van het improvisatie-ensemble 'Berlin 94'. Bijzondere inspiratiebronnen voor haar muzikale en pedagogische ontwikkeling zijn: Ramy Shevelov, Sandor Vegh, Par Ahlbom, Manfred Bleffert, Werner Kuhfuss en zijn bewegingsspelen.

Cornelia Wiemers (1968) is heilpedagoge, muziektherapeute en ritmieklerares. Zij werkte meer dan 10 jaar freelance in Duitsland in verschillende gebieden (kleuterscholen; div. opleidingen; heilpedagogie) en deed 'Wanderstudium' Freie-Musik-Schule; kunst-pädagogik-therapie en de ritmiekopleiding: 'Rhythmikon' in München. Cornelis was als docente o.a. verbonden aan de Freie-Musik-Schule. Sinds de zomer 2009 werkt zij als muziektherapeute op Scorlewald/School.

Rike Kohlhepp studeerde viool in Stuttgart, Alfter en Würzburg. Haar intensieve vioolstudie leidde in 1998 tot het duo IndiviDuo met Thomas Reuter (pianist). Van 1999 – 2006 had ze een leidende functie in het 'Deutsche Institut für Improvisation'.

Thomas Reuter (1952) was tot 1990 als componist, improviserende pianist en muziekpedagoog werkzaam in de DDR. Op dit moment is hij koorleider en organist in Hannover. Hij heeft veel gezichtspunten geschreven over muziek voor de cultus. Het zwaartepunt in zijn werk ligt in de improvisatie en meer dan 30 jaar is hij uitvoerend musicus in diverse improvisatie ensembles. Hij geeft veel workshops, ook in samenhang met de beweging voor religieuze vernieuwing, waar leraren als Siegfried Thiele en Lothar Reubke hem geïnspireerd hebben. De klankenwereld die Thomas in samenwerking met zijn stem weet te ontluiken aan de vleugel is zeer vernieuwend; vocaal en consonant lijken een eigen klanksculptuur te creëren! Naast de workshop zal Thomas Reuter (vleugel) samen met Rike Kohlhepp (viool) en Andreas Krennerich (saxofoon) een concertdeel op vrijdagavond invullen.

Martin Tobiassen studeerde Vrijeschool pedagogiek, volgde de 'Freie Musik Schule' en was musicus in de heilpedagogie van 1985 tot 1989. Hij is muziekleraar (klas 1 t/m 13) en sinds 2003 docent muziek in Kassel en Witten-Annen. Hij is tevens een zeer getalenteerde lierspeler, met grote virtuositeit haalt hij het uiterste uit dit instrument.

Dick Verbeeck (1959) is een veelzijdige kunstenaar: naast jazzdrummer is hij muziek- en speltherapeut, geeft hij cursussen over muziek, improvisatie, klank en beweging. Er valt een duidelijke lijn in al zijn werkzaamheden te ontdekken, twee thema's die al deze verschillende activiteiten met elkaar verbinden: improvisatie en spel. Improvisatie betekent: scheppend bezig zijn in het moment, en als dat vermogen eenmaal aan de oppervlakte komt kun je het overal inzetten, of je nu in een jazzband speelt, mensen helpt zich uit te drukken, of een stuk materie bewerkt tot het gaat klinken... Spel betekent loslaten, vrij worden, humor, iets zomaar doen omdat je het wilt, omdat je het mooi vindt. Spel is de meest menselijke staat van zijn...

“Happy new ears”

Vernieuwing in het muziekonderwijs:

Hörwege entdecken, een boek van Reinhild Brass

Nieuw verschenen

Als een nieuwjaarsgeschenk viel in de eerste week van januari 2010 het boek ‘Hörwege entdecken, Musikunterricht als Audiopädie’ van Reinhild Brass in mijn bus. Ik had het al eerder besteld. Ik was al langer op de hoogte van het bijzondere werk van Reinhild, die vele jaren op haar eigen wijze vorm heeft gegeven aan het muziekonderwijs in de Widar Schule Wattenscheid. Sinds langere tijd is zij verbonden aan de lerarenopleiding in Witten. In het verleden heeft zij een aantal keren werkgroepen verzorgd in de muziekpedagogische conferenties die in de 90er jaren in Zeist werden gehouden. In het komende najaar zal ze wederom te gast zijn en een werkgroep verzorgen tijdens de 4e conferentie van Mens en Muziek in Schoorl op 28-30 oktober. Daar zal vanzelfsprekend het werk uit dit boek centraal staan.

Ik keek erg uit naar dit boek waarin zij haar concept over muziekonderwijs van klas 1 t/m 8 uiteenzet. Sinds januari is het dus verkrijgbaar. Het is een mooi verzorgde, gebonden uitgave, uitgegeven bij edition Zwischentöne (www.zwischentöne.de).

Inspiratiebronnen

In het middelpunt van haar muzikaal pedagogische werk staan beweging, improvisatie en nieuw ontwikkelde instrumenten. Dit alles staat in dienst van gehoor en bewegingsontwikkeling. Reinhild is in haar werk sterk geïnspireerd door mensen als Alfred Tomatis, Julius Knierim, Jürgen Schriefer, Lothar Reubke, Norbert Visser, Pär Ahlbom, Manfred Bleffert, allemaal mensen die belangrijke bijdragen hebben geleverd aan vernieuwingen op het gebied van muziekpedagogie en muziektherapie en die werken vanuit de bronnen van de antroposofie. Gedurende haar studietijd (zoals dat zo mooi heet in Duitsland: een ‘Wanderstudium’, restanten van het gildeleven van vroeger, waarbij een leerling van meester naar meester reisde en zo het vak leerde.) heeft ze zich hier uitgebreid in verdiept. Gedurende haar lange tijd als muziekdocent en klassenleraar in Wattenscheid heeft ze dit door het werken met kinderen verder ontwikkeld.

Motto van het boek is een uitspraak van Julius Knierim. (Één van de nestors van de z.g. lierimpuls en iemand die veel gedaan heeft op het gebied van muziektherapie) Het motto is in het Duits: “Nicht ausbilden sollt ihr, sondern einhören!” Het is slecht vertaalbaar. Het gaat over uit en aan en over vormen en horen als dubbele tegenstelling. De vertaling ‘uitvormen’ en ‘aanhoren’ raakt echter niet de essentie van wat hierin geduid wil worden. In Reinhild’s benadering staat steeds het luistern naar, en het luisteren van het kind centraal.

Het andere motto dat in het boek terug komt en wat meer smaakt naar een glimlach om de lippen is de parodie op de nieuwjaarswens van John Cage: “Happy new ears!” Hierin is de missie van deze vorm van vernieuwing van het muziekonderwijs in drie woorden in gevat.

Audiopädie

De term “Audiopädie” is nieuw en is van Reinhild. Eigenlijk, zegt ze in haar voorwoord, is dit wat ik doe: ik bedrijf pedagogie met het luisteren. In haar schoolpraktijk heeft ze dit kunnen ontwikkelen doordat ze muziekonderwijs in de onderbouw in periodevorm gaf, gedurende 3 of 4 weken achter elkaar in de ochtenden. Reinhild benadrukt dat daarnaast het gewone muziek maken, het zingen van liederen, het instrumentale spel, ook een belangrijke plek moet blijven innemen in de school.

Opzet van het boek is heel helder. In de inleidende paragrafen belicht ze de achtergronden van haar werk. Ze beschrijft hierin de voorwaarden voor het musiceren en achtergronden voor de vorming van het gehoor en het luisteren. Vervolgens worden de oefeningen beschreven ingedeeld van klas 1 tot en met klas 8. In haar visie van muziekonderwijs moet dit eigenlijk gehoors- of luisteronderwijs zijn. (Het Duitse ‘Hören’ betekent in het Nederlands zowel ‘horen’ als ‘luisteren’. Dit laatste is de actieve vorm is van het horen. Horen is openstellen en binnen laten komen, luisteren is actief vanuit een innerlijke beweging het gehoorde van buiten naar binnen halen.)

Voor elke klas worden voorbeelden gegeven van oefeningen en spelen die gespeeld kunnen worden. Klankspelen waarbij bewogen wordt in een ruimte waar de kinderen ongehinderd door tafels en stoelen kunnen bewegen. Ze gebruikt cymbalen, gongs, zwaai-staven, houten klanktongen, lieren, fluiten, (kiezel)stenen, etc. Vele instrumenten komen uit de werkplaatsen van Manfred Bleffert of Choroï. Instrumenten die in de therapie hun dienst al lange tijd bewezen hebben en die ook op menige vrijeschool gebruikt worden en die allemaal kwalitatieve mogelijkheden beiden voor verdieping van het muziekonderwijs.

Het hoofdstuk over de eerste klas begint Reinhild met de vraag naar het oerbeeld van wat het kind in het

muziekonderwijs zou moeten leren. Gaat het daarbij nu om het sociale element in het gezamenlijke musiceren of gaat het meer erom dat het kind een weg gaat naar zelfbewustzijn doordat het in staat is in zijn eentje iets voor te zingen of te spelen? Of gaat het om de stilte of juist het enthousiasme dat de stilte kan bewerkstelligen? Vragen die ze hierin stelt. Het oerbeeld waar Reinhild op uit komt is een beeld voor de eerste muzieklles in de eerste klas (zoals de eerste lesdag in de onderbouw de aanwijzing staat van de rechte en de kromme lijn, getekend door de kinderen op het bord). Het is het beeld van de luisterende mens, die zich luisterend door de ruimte beweegt en weer stil gaat staan wanneer het luisteren stopt, wanneer het geluid gestopt is. Dit is meteen één van de oeroefeningen waarmee het onderwijs begint en die in eindeloze variaties verder ontwikkeld worden in de 8 jaar: een klankstaaf (metaal) of een zwaaiastaaf (een ijzeren of bronzen staaf) wordt tot klinken gebracht en het kind gaat lopen. Wanneer het geluid is uitgeklonken staat het kind stil.

Een eenvoudiger oerbeeld van de verbinding van beweging en klank, van klank en beweging is niet te vinden. Muziek komt altijd voort uit beweging. Het leerplan muziek op de vrijeschool kenschets ik ook wel eens als de weg van uiterlijke beweging (zoals bij de kleuter alle muziek verbonden is met beweging) naar innerlijke beweging (In een hogere klas moet het kind tevens in staat is stil te staan en vanuit een innerlijke beweging tot zingen te komen). Die verbinding met het bewegen wordt dus in deze basale oefening vorm gegeven.

Conferentie mens en muziek

Op de komende conferentie zal Reinhild als gezegd een werkgroep verzorgen. Daarnaast zullen er meerdere werkgroepen zijn die voor m.n. klassenleraren van onderbouw en kleuterklassen interessant zijn. Overkoepelen thema van de conferentie wordt gevormd door de volgende drie begrippen: chaos, vorm en vrijheid. In de verschillende bijdragen en werkgroepen op de conferentie zal aan deze thema's gewerkt worden en zullen relaties gelegd worden met de scheppingsprocessen in het muzikale, met de door Lievegoed beschreven zienswijze van Schiller (formtrieb, sachtrieb, spieltrieb) en zal hierin actief geoefend kunnen worden. De werkwijze van Reinhild zoals in het boek te lezen valt sluit hier naar mijn overtuiging naadloos bij aan en kan vele mensen inspireren om binnen het 'gewone' muziekonderwijs op een eenvoudige wijze aspecten van 'luisteropvoeding' in te brengen.

Voor meer informatie over de conferentie zie www.mensenmuziek.nl. Helaas is de ruimte in Scorlewald, waar de conferentie plaats vindt, beperkt tot ca. 130 deelnemers. Meld je dus snel aan opdat teleurstellingen worden voorkomen.

Marcel van Os

Maak er een hele muziekweek in Schoorl van! Speciale combi-korting voor Taketina + Conferentie MM2010

za. 23, zo. 24, ma. 25 oktober: TaKeTiNa: Ritme, Ruimte en Tijdloosheid. (een reis in vertraging)

De grondleggers van TaKeTiNa, Reinhard en Cornelia Flatischler opnieuw in Nederland!

Het lijkt er op dat het leven in de afgelopen jaren sneller en sneller is geworden. Een aantal dagelijkse bezigheden zijn inderdaad aanzienlijk in tempo verhoogd; Nog maar enkele tientallen jaren geleden duurde het een paar dagen of soms weken om informatie per post over te brengen. Vandaag de dag ontvangen we dagelijks grote aantallen e-mail die meteen om antwoord vragen. Mobiele telefonie en computernetwerken zorgen ervoor dat besluiten binnen enkele minuten genomen kunnen worden.

Het resultaat hiervan is dat mensen steeds vaker twee toestanden ervaren die niet alleen hun gezondheid bedreigen, maar ook de creativiteit en de kwaliteit van het leven sterk kunnen verminderen: Stress en verveling. Ondanks het feit dat deze twee gemoedstoestanden uitersten van elkaar zijn, komen zij beiden voort uit dezelfde bron: de verstoring van de lineaire tijd. Bij stress lijkt men te weinig tijd te hebben, bij verveling verstrijkt de tijd te langzaam. Beide toestanden verhinderen iets dat belangrijk is voor de menselijke ontwikkeling: het ervaren van ruimte. Bij verveling wordt de ontstane ruimte reflexmatig met "iets" gevuld, bij stress lijkt er helemaal geen ruimte te zijn.

TaKeTiNa kan helpen om dit dilemma op te lossen doordat je met behulp van ritme in een ervaring van tijdloosheid kan komen. Daar bestaat verveling noch stress. In tijdloosheid ontstaat ruimte die leeg is én gevuld is met leven, die stil is én vol van beweging. Deze toestand ervaren mensen als innerlijk "thuis" zijn. Tegelijkertijd werkt dit proces als een vertraging, een rustmoment dat de ervaringen van de dagelijkse beslommingen verlicht. Besluiten borrelen op de juiste momenten op en op een dieper niveau vindt een "reset" plaats. Daardoor ontstaat er een mogelijkheid efficiënter te handelen en te reageren. Deze workshop nodigt je uit te vertragen zodat je in balans kunt blijven met het tempo van jouw leven.

Reinhard en Cornelia begeleiden de deelnemers door een diepe ervaring. De natuurlijke omgeving van het Noord-Hollandse duinlandschap is een mooie plaats voor bezinning en regeneratie.

Workshop o.l.v. Reinhard en Cornelia Flatischler.

Vanaf zaterdag 23 oktober - 10:30 uur, Scorlewald, de Halde, Valkenlaan 14, 1871 AV Schoorl

telefoon Kamala Raymakers 072 5815606 / 0622318829, email: kamalaraymakers@quicknet.nl

info: www.antrovista.com/agenda/bestanden/35421.1271678018.doc, web: www.taketina.nl

---

Nieuwsbrief nr.3 Mens en Muziek, september 2010)